

entertainment תרבות

המניפולטיבי, הדכאוני והמסטול

כך מצטיירים אברהם יצחק ויעקב בספרו החדש של דב אלבוים "חיי עם האבות". אדם שוב קרא בשקיקה, שקע בהרהורים עמוקים ומסקנתו: לא צריך להיות "ישיבע בוחר" כדי להתמוגג מהספר אדם שוב

חמש דקות אחרי שסיימתי לקרוא את "חיי עם האבות" כמעט דרסתי ילדה. ירדתי מהבית לאוטו כדי לנהוג קצת. בדרך כלל, כשההגה בידי אני חושב ומעכל ביעילות מופתית ובראש נקי. הפעם, במעבר החצייה עברה ילדה בת שלוש שאביה אחז בזרועה הקטנה ואני, מהורהר קשות וכשעיני מפולכלות לא הבחנתי בהם, ובלמתי מילימטר מראשה של הקטנה.

אני מספר את כל זה כדי לומר שספרו הטרי של דב אלבוים מעורר מחשבה באופן מפעים. אני נוטה לחשוב שלא המופרעות שלי היא שגרמה לאירוע הכמעט-דריסה, אלא מופרעות הספר ודמויותיו הפתלתלות שבעקבותיהן שקעתי בהרהורים טובעניים. אלבוים נטל שלוש דמויות - המוכרות במידה כזו או אחרת גם לאחרון החילוניים המרוחק מיילים רבים מ"ארון הספרים היהודי" - אבותינו התנ"כיים, אברהם יצחק ויעקב, ולש מהן מרחקת ספרותית מורכבת. בליל של עבר קדום, מיושן ואגדתי עם הווה מוחשי ומוכר, מציאותי והיי טקי.

מבליחות מלב הצחנה

גיבור הספר מנהל שיחות עם אבותיו לאורך שנים, בדרך כלל השיחות מתקיימות בגן ציבורי בלב ירושלים. הדמויות ה"קדושות" מבליחות מלב הצחנה של הגן, השירותים הציבוריים, מבנה עשוי אסבסט, סביבו כוכי קבורה בהם מאוננים מבקרי הגן למראה עיתונים פורנוגרפיים מצהיבים ובתוכו חורי בול פגיעה, מים מטפטפים תמיד ו"ריח שתן וליזול מתערבב בהם בריח הרקב של חרובים פצועים... זבובים ויתושים וכל השרצים שבעולם מעופפים בהם" [עמ' 15]. האבות של אלבוים הן שלוש דמויות שבשכמותן נתקל כל אחד מאיתנו בחייו.

אברהם הוא איש מעשי, קר רוח ומציאותי. הוא מרביץ את תורתו המניפולטיבית בגיבור הספר, אוהד, החל בלימוד שפות שימושיות וכלה בכללי הישרדות אכזריים בעולמו המנוכר. הוא זועף ולועג לגיבור שמבקש ללמוד מדעי רוח באוניברסיטה - "מדעי הרוח", אברהם חיקה אותי, 'אתה הולך עכשיו לעבוד כמו חמור, זה מה שאתה הולך לעשות, אין לך זמן כמו לכל החברים הבטלנים שלך'... [עמ' 87].

יצחק הוא דמות דכאונית, עתירת תסכולים, שתקן וחמוץ פנים. לא יוצלח אומלל שבעקבות טראומת העקידה מחרים את אביו ואת אלוהים - "שתדע לך שאני בכלל לא אוהב את אלוהים והוא לא אוהב אותי, אני לא מדבר איתו כבר שנים שלא לדבר על זה שאני לא מוכן לעבוד איתו ואותו, שום עסק אין לי איתו".

ואילו יעקב הוא יצור אנושי עד כאב. רב שגל חלקלק, נערה לו בכל חוף, מפזר את זרעו בנדיבות, גונב מפעם לפעם לפרנסתו, מגלגל ג'וינטים במקצוענות משעשעת ואחרי שחוזר בתשובה הולך לזונה, מקפיד שתהיה לא יהודיה ומתעקש לשגל אותה רק דרך חור בסדין כי "זו ההלכה ואין מה לעשות" [עמ' 172].

איכויות עגנוניות

אלבוים לא בעט במחזות ילדותו וכנראה גם לא התאהב בתרבות החופשית. זו אחת הסיבות שבגללן ספרו הקודם, "זמן אלול", ריתק אותי. אלא שכבר כש"הרחתי" את העמודים הראשונים היה לי ברור שהוא יהיה כשלון מסחרי. כדי להבין באמת את גיבורו ואת נפתולי חשיבתו צריך להיות בחור ישיבה. לאלבוים יש בעיני איכויות עגנוניות. אבל אצל המנוח הזקן ברור שרמת ההנאה היא תלוית תרבות והשכלה דתית, אצל אלבוים הקוראים כנראה לא רצו או לא יכלו "לעבוד קשה" כדי להבין את הספר והם החמיצו, בגדול.

הפעם, אלבוים חומק כמעט לגמרי מהמוקש הזה. אפשר בהחלט להתמוגג מ"חיי עם האבות" גם בלי להיות "ישיבע בוחר" אם כי נדרש עולם אסוציאטיבי דתי או תנכ"י במידת מה כדי להפיק את מקסימום התובנה ובעיקר השעשוע שיוצרת האנשת דמויות תנ"כיות מיתיות שכמותן.

דמיון פורה ועומק מחשבתי

"חיי עם האבות" מצליח לשעשע ולהעציב לפרקים בזכות שפע של רעיונות ספרותיים שחלקם גובלים בסטייה מחשבתית. למשל המעשה ביעקב ואחיו שנהג "לקשור לי את הזין עם חוט ולמשוך אותי באמצעותו אחריו כמו כלב אם היה תופס שאני עובד עליו" [עמ' 119]. או הזיה של הגיבור בה מככים אביו המת וחיייל שנהרג לצידו בצבא. באחד הלילות כשישב הגיבור מסטול בחוף בסיני ראה את "הראש של שלומיק הנהג צף מולי על מי הים האדום ולצידו גלים זעירים שרוטטים משקשוקיו של אבא שלי שצולל לידו עם שונרקל" [עמ' 110]. העלילה כתובה בשפת הגיבור, שפה פשוטה להחריד, "אתגר קרתית" מחד אך מלאת דמיון פורה ועומק מחשבתי מאידך.

יש משהו מטלטל באמירה החדה שעולה מהספר. לא עוד סופר צעיר תל אביבי שמנפק תיאור קודרני של חיי כרך נטולי משמעות וסיבה. בעקבות "חיי עם האבות" אפשר לשקוע בריח חריף של ניכור ויאוש אקזיסטנציאליסטי נוסח קאמי ואפשר להתרומם אל הכרת הטוהר, היופי והקסם שבחיים פשוטים, נטולי רעיונות מודרניים ובורגניים, שהמשועבדים להם טובעים בכורסאותיהם של מדעני הנפש.

אדם שוב, כתב גלי צה"ל בכנסת, חזר בשאלה בגיל 16